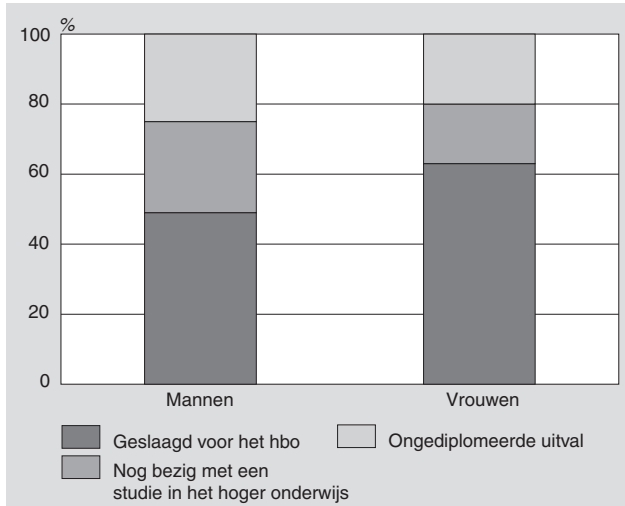

Erratum

In dit artikel zijn helaas enkele onnauwkeurigheden geslopen.

In figuur 1, pagina 19, is de legenda onjuist weergegeven, waardoor de categorieën 'Geslaagd voor het hbo' en 'Ongediplomeerde uitval' verwisseld zijn. De juiste grafiek is hieronder afgebeeld.

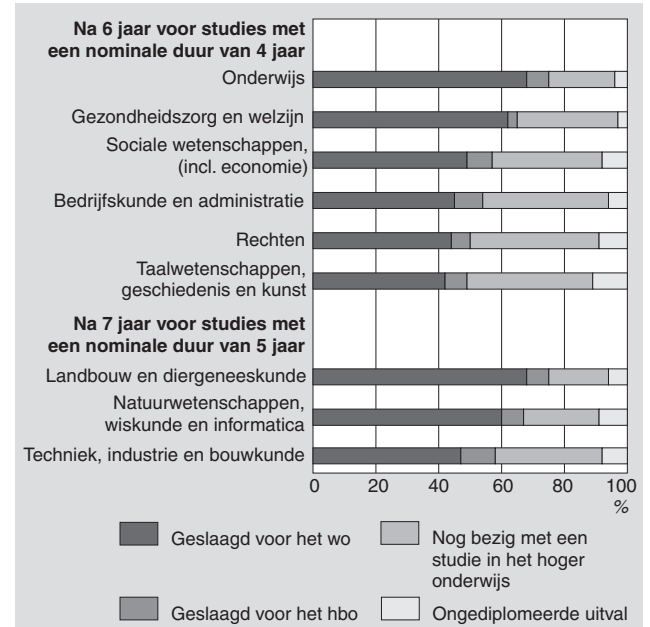
1. Rendement na 5 jaar in het voltijd hbo, naar geslacht (eerstejaars 1999)

In figuur 8, pagina 22, is een van de labels van de as verkeerd opgenomen. Waar stond 'Pers. dienstverl., vervoer, milieu en veiligheid' had het moeten zijn: 'Techniek, industrie en bouwkunde'.

De juiste grafiek ziet er als volgt uit:

8. Rendement van vwo'ers in het voltijd wo, naar studierichting (eerstejaars 1998 en 1999)

Leerrechten en studierendement in het hoger onderwijs

Kasper van der Heide en Theo van Miltenburg

Bij invoering van leerrechten in het hoger onderwijs zullen voor een aantal studenten de studiekosten veel hoger uitvallen dan nu het geval is. Ze halen hun diploma namelijk niet binnen de gestelde studieduur. Dit geldt onder meer voor een deel van de mannen, niet-westerse allochtonen en studenten die doorstromen van havo naar hbo of van vwo naar wo. De meeste vrouwelijke studenten daarentegen hoeven zich in het nieuwe stelsel geen zorgen te maken, omdat ze zowel in het hbo als wo een hoog studierendement hebben.

1. Inleiding

Wanneer de nieuwe wet op het hoger onderwijs definitief wordt, zal vanaf 1 september 2007 leerrechten worden ingevoerd. Iedere student krijgt dan een bepaalde hoeveelheid leerrechten die verzilverd kan worden bij de hogescholen en universiteiten. Een student koopt als het ware onderwijs in bij een instelling van het hoger onderwijs. Inmiddels is het wetsvoorstel al aangenomen door de Tweede Kamer. Na het zomerreces zal het in de Eerste Kamer behandeld worden.

In het nieuwe systeem krijgen studenten leerrechten voor de nominale studieduur van één bachelor- en één masteropleiding. Bovendien krijgen ze zowel voor de bachelor- als de masterfase één extra jaar uitloop om de studie af te ronden. Globaal komt het erop neer dat een doorsnee hbo-student straks $4 + 1 = 5$ jaar leerrechten krijgt. Een doorsnee wo-student ontvangt $3 + 1$ (voor de bachelorfase) en $1 + 1$ (voor de masterfase) = 6 jaar.

Als de student geen leerrechten meer kan inzetten, krijgt de instelling ook geen bekostiging meer voor de student. De hogeschool of universiteit zal de student dan een kostendekkend collegegeld in rekening brengen. Dit zal naar verwachting een veelvoud zijn van het huidige collegegeld van 1 519 euro per studiejaar.

Met de invoering van leerrechten hoopt het Ministerie van OCW niet alleen te bereiken dat de student de studietijd binnen een redelijke termijn optimaal benut, maar ook dat de hogescholen en universiteiten worden geprikkeld om kwalitatief goed onderwijs te bieden. De bekostiging van deze instellingen hangt immers af van het aantal inschrijvingen.

In dit artikel wordt beschreven wat voor consequenties de invoering van leerrechten kan hebben voor de verschillende groepen studenten wanneer de gemiddelde studieduur en het rendement in het hoger onderwijs hetzelfde zou blijven als nu. Voor het hbo wordt uitgegaan van 5 jaar leerrechten en voor het wo van 6 of 7 jaar leerrechten, afhankelijk van de gekozen studierichting. Het doctoraal diploma is gelijk gesteld aan het masterdiploma.

2. Veel geslaagden blijven binnen de gestelde studieduur

Na invoering van leerrechten in het hoger onderwijs krijgt een student voor een hbo-studie 5 jaar aan leerrechten. De leerrechten zijn afgezet tegen de gemiddelde studieduur, oftewel het aantal maanden dat een geslaagde in het studiejaar 2004/05 nodig had om een diploma in het hbo te behalen. Hierbij zijn de tussenliggende jaren zonder inschrijving niet meegenomen. In het hbo hebben vrouwelijke geslaagden met havo, vwo of mbo als vooropleiding in alle studierichtingen binnen 5 jaar een diploma behaald. Bij de mannen ligt de gemiddelde studieduur een paar maanden hoger, maar ook daar slaagt de doorsnee student erin om in bijna alle studierichtingen binnen 5 jaar het diploma te behalen.

Bij het wo is het wat ingewikkelder om de vergelijking tussen leerrechten en studieduur te maken. In het studiejaar 2002/03 is de bachelor-masterstructuur ingevoerd. Er zijn nu nog geen studenten die het volledige programma heb-

Staat 1
Gemiddelde studieduur geslaagden in het voltijd hbo naar geslacht en de meest voorkomende vooropleidingen, 2004/05

	Mannen			Vrouwen		
	Havo	Vwo	Mbo	Havo	Vwo	Mbo
<i>maanden</i>						
Totaal	59	55	48	54	51	47
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	64	58	56	60	57	56
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	59	56	54	55	50	50
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	58	55	46	57	54	45
Gezondheidszorg en welzijn	60	55	49	53	50	45
Landbouw en diergeneeskunde	57	52	45	55	54	45
Onderwijs	52	63	56	46	52	49
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	57	55	45	53	50	42
Techniek, industrie en bouwkunde	43	56	52	43	54	54

ben gevolgd (met zowel een bachelor- als masterdiploma). Vandaar dat voor de vergelijking is uitgaan van studenten die een doctoraal- of een masterdiploma hebben behaald. Verder zijn er in het wo twee grote groepen instromers. Aan de ene kant hbo'ers die een schakeljaar en een doctoraal- of masterjaar volgen en aan de andere kant de vwo'ers die het hele traject afleggen. De eerste groep krijgt voor hun vervolgstudie aan de universiteit nog 2 of 3 jaar leerrechten. De tweede groep krijgt 6 jaar leerrechten.

Ook per studierichting zijn er verschillen, omdat vanaf 1995/'96 bij *techniek* en *landbouw* de nominale studieduur is verlengd van 4 naar 5 jaar. Vanaf 1998/'99 is dit ook gebeurd bij de meeste opleidingen in de *natuurwetenschappen*. Voor al deze studies krijgen studenten in het nieuwe systeem 7 jaar leerrechten.

Vrouwelijke geslaagden in het wo blijven binnen de gestelde studieduur van 6 of 7 jaar. Bij de mannen met vwo als vooropleiding ligt de gemiddelde studieduur echter bij de meeste studierichtingen boven het aantal leerrechtjaren. Alleen bij *landbouw* en *natuurwetenschappen* ligt het aantal maanden onder de grens. Wanneer de gemiddelde studieduur gelijk zou blijven, zullen dus vooral veel mannen in de nabije toekomst extra colleggeld moeten betalen om hun studie met succes af te ronden.

Staat 2
Gemiddelde studieduur geslaagden in het voltijd wo naar geslacht en de meest voorkomende vooropleidingen, 2004/'05

	Mannen		Vrouwen	
	Vwo	Hbo	Vwo	Hbo
	<i>maanden</i>			
Totaal	79	38	69	36
Studies met een nominale duur van 4 jaar				
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	84	47	71	40
Rechten	78	.	71	43
Sociale wetenschappen (incl. economie)	76	37	67	35
Bedrijfskunde en administratie	75	34	69	33
Gezondheidszorg en welzijn	75	38	67	34
Onderwijs	.	.	59	39
Studies met een nominale duur van 5 jaar				
Techniek, industrie en bouwkunde	88	47	82	43
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	78	32	70	32
Landbouw en diergeneeskunde	78	.	69	.

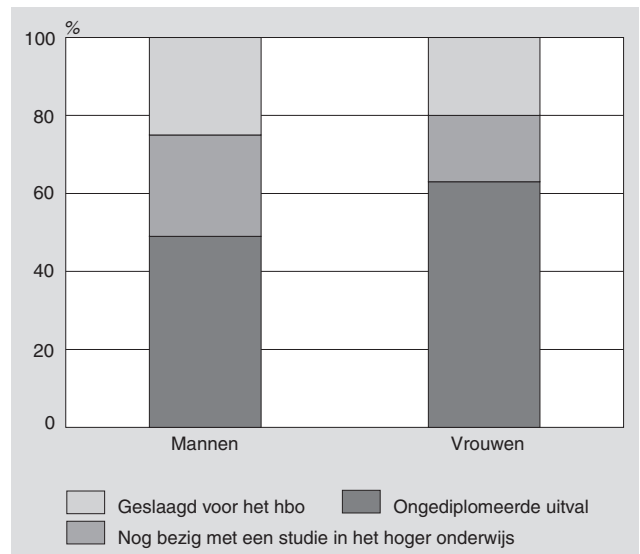
3. Studierendement eerstejaars

Een andere invalshoek om naar de duur van de studies te kijken is het studierendement. Hierbij is telkens gekeken naar de resultaten van de eerstejaarsstudenten in een voltijdopleiding in het studiejaar 1999/'00. Een uitzondering hierop is gemaakt voor drie studierichtingen in het wo met een nominale studieduur van 5 jaar. Daarbij zijn de resultaten voor het studiejaar 1998/'99 genomen. Bij het studierendement is zowel voor het hbo als het wo onderzocht wat het studieresultaat van de startpopulatie is na een bepaald aantal studie jaren.

3.1 Mannen ronden hbo-studie minder snel af dan vrouwen

In het hbo is na 5 jaar bijna de helft van de mannen geslaagd. Een kwart is nog bezig met een opleiding en de rest heeft het hoger onderwijs zonder diploma verlaten. Bij de vrouwen is 63 procent geslaagd en 17 procent is nog bezig. De rest heeft het hoger onderwijs zonder diploma verlaten. Dat betekent dat een kwart van de mannen en 17 procent van de vrouwen een tekort aan leerrechten heeft. Na correctie voor niet-ingeschreven jaren blijkt dat 19 procent van de mannen en 12 procent van de vrouwen problemen krijgen met de verstrekte leerrechten.

1. Rendement na 5 jaar in het voltijd hbo, naar geslacht (eerstejaars 1999)

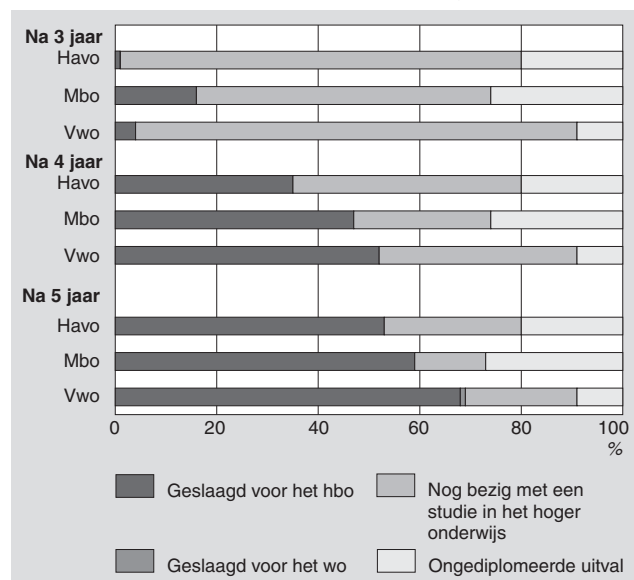
In het vervolg van dit artikel is géén rekening gehouden met niet-ingeschreven jaren. De percentages voor nog ingeschreven studenten geven steeds een bovengrens aan. In werkelijkheid zal bij de onderscheiden groepen een kleiner aantal studenten een tekort aan leerrechten hebben dan nu uit de cijfers blijkt.

3.2 Vooral havisten studeren langer dan 5 jaar in het hbo

Van studenten in het voltijd hbo met als vooropleiding mbo blijkt na 3 jaar al één op de zes geslaagd. Dit hangt samen met het feit dat ze één of meer vrijstellingen kunnen krijgen. Daar staat tegenover dat de uitval zonder diploma bij de mbo'ers vrij hoog is. Na 3 jaar heeft ruim een kwart van hen het hoger onderwijs zonder diploma verlaten. Bij de havisten is dat 20 procent en bij de vwo'ers nog geen 10 procent.

Na 5 jaar is het percentage havisten dat nog bezig is met een studie in het hoger onderwijs 27 procent. Bij vwo'ers en mbo'ers is dat respectievelijk 22 en 14 procent. Als de huidige plannen met betrekking tot de leerrechten ingevoerd worden, zullen deze studenten dan ook meer geld in hun studie moeten steken

2. Rendement in het voltijd hbo, naar vooropleiding (eerstejaars 1999)

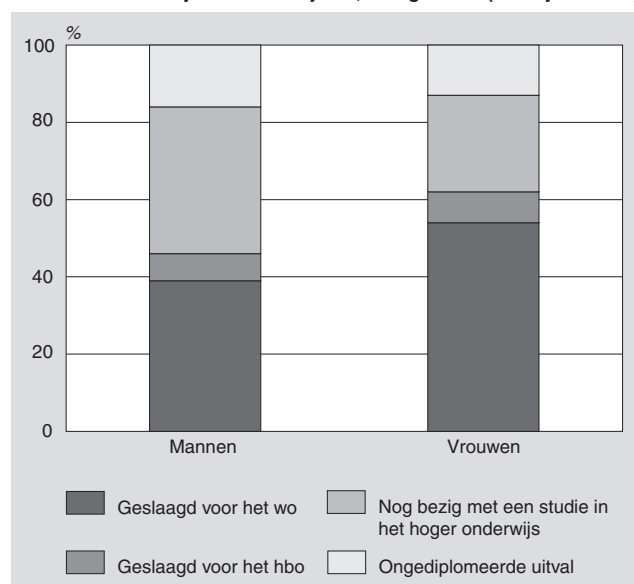

3.3 Ook in het wo studeren mannen langer dan vrouwen

In het wo is na 6 jaar bijna 40 procent van de mannen en 54 procent van de vrouwen geslaagd. Daarnaast heeft bij beide groepen een klein deel van de studenten een succesvolle overstap naar het hbo gemaakt. De uitval zonder diploma is bij mannen 16 procent en bij vrouwen 13 procent.

Een groot aantal studenten staat na 6 jaar echter nog ingeschreven: bij de mannen 38 procent en bij de vrouwen een kwart. Correctie voor niet-ingeschreven jaren levert iets lagere percentages op: voor de mannen 33 en voor de vrouwen 21.

3. Rendement na 6 jaar in het voltijd wo, naar geslacht (eerstejaars 1999)

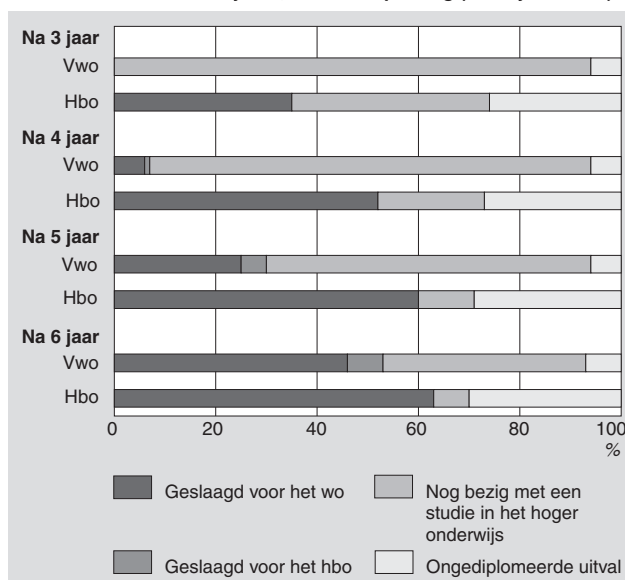
3.4 Bijna vier van de tien vwo'ers niet op tijd klaar met hun wo-studie

Hbo'ers studeren snel af in het wo. Ruim eenderde haalt binnen 3 jaar het doctoraal- of masterdiploma. Dat komt doordat ze een korter programma hoeven te doorlopen. Het uitvalpercentage van hbo'ers is daarentegen hoog. Een kwart haakt binnen 3 jaar af.

Van de vwo'ers heeft na 6 jaar slechts 53 procent een diploma binnen het hoger onderwijs op zak. Voor hbo'ers is dat 63 procent. Van de vwo'ers staat 40 procent na 6 jaar nog steeds ingeschreven bij een universiteit of hogeschool. Zij komen mogelijk in de problemen door een tekort aan leerrechten. Van de hbo'ers studeert slechts 7 procent nog na 6 jaar.

Niet alle studenten die na 6 jaar nog studeren komen in de problemen. Een aantal van hen heeft namelijk extra leerrechten gekregen omdat ze een opleiding volgen met een nominale studieduur van 5 in plaats van 4 jaar. Zoals eerder vermeld, gaat het daarbij om de studies op het gebied van *techniek, landbouw en natuurwetenschappen*.

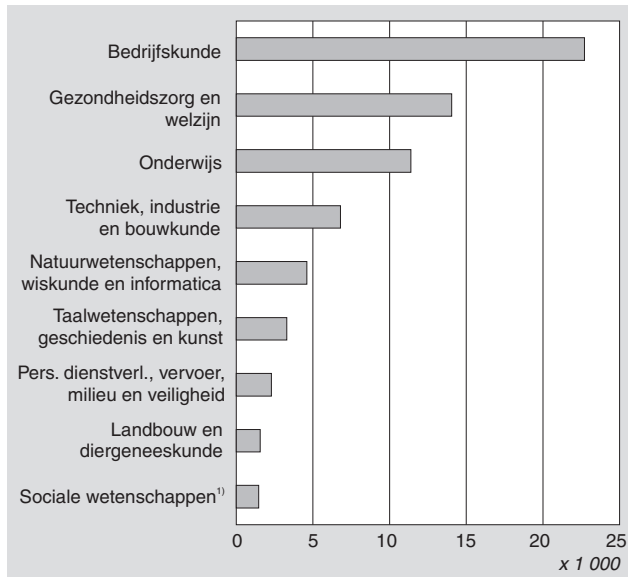
4. Rendement in het voltijd wo, naar vooropleiding (eerstejaars 1999)

3.5 Groot verschil in aantal studenten per studierichting

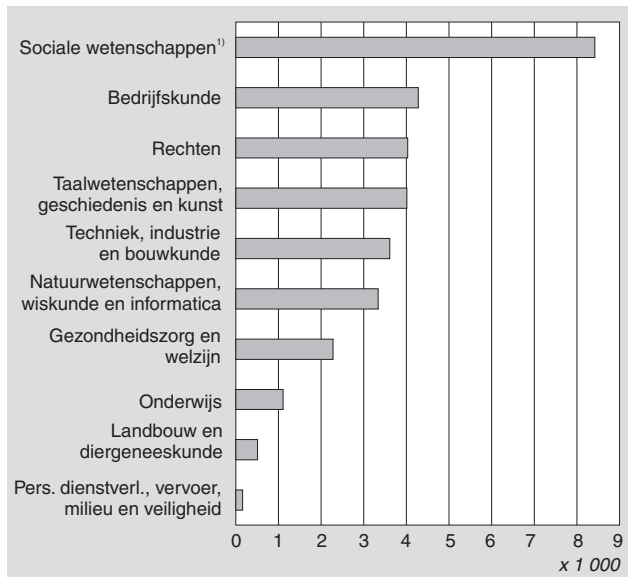
Per studierichting loopt het aantal studenten sterk uiteen. In het hbo staan ruim twee keer zoveel eerstejaarsstudenten ingeschreven als in het wo. In het studiejaar 1999/00 waren er ruim 68 duizend eerstejaars in het hbo en bijna 32 duizend in het wo. Eén op de drie hbo'ers koos voor *bedrijfskunde*. Op ruime afstand volgden daarna de studierichtingen *gezondheid en welzijn* en *onderwijs*. In het wo schreef ruim een kwart van de eerstejaars zich in voor een studie op het gebied van *sociale wetenschappen (inclusief economie)*. De andere studierichtingen volgden op grote afstand.

5. Studenten in het voltijd hbo naar studierichting (eerstejaars 1999)

¹⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

6. Studenten in het voltijd wo naar studierichting (eerstejaars 1999)

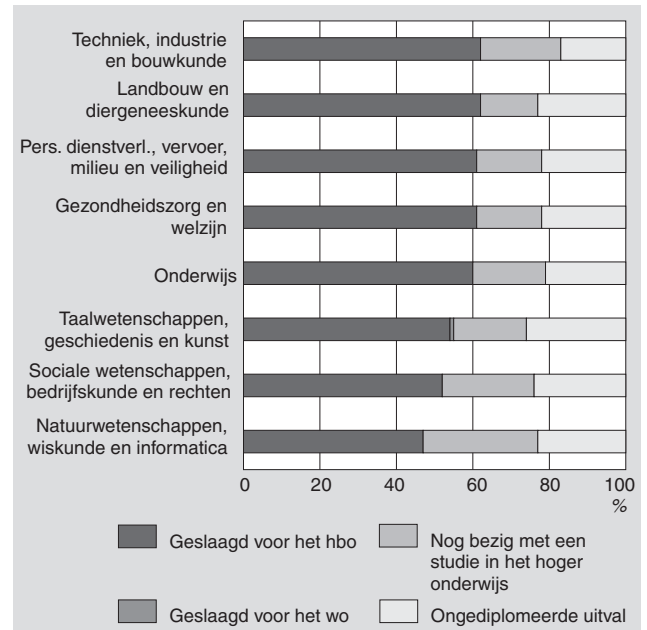
¹⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

3.6 *Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica mogelijk dure hbo-studies*

In het hbo lopen de slagingspercentages per studierichting duidelijk uiteen. Zo heeft van de hbo'ers met een studie in de richting *techniek, industrie en bouwkunde* of *landbouw en diergeneeskunde* na 5 jaar 62 procent een einddiploma op zak. Bij *natuurwetenschappen, wiskunde en informatica* is dit minder dan de helft (47 procent).

Het aandeel studenten dat na 5 jaar nog bezig is met de studie loopt uiteen van 15 procent voor *landbouw en diergeneeskunde* tot 30 procent voor *natuurwetenschappen, wiskunde en informatica*. Bij invoering van de leerrechten zijn vooral studenten in laatstgenoemde studierichting duurder uit. In iets mindere mate geldt dit ook voor de grote groep hbo'ers die een studie op het gebied van *sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten* volgt.

7. Rendement na 5 jaar in het voltijd hbo, naar studierichting (eerstejaars 1999)

3.7 *Taal, geschiedenis, kunst, techniek, industrie en bouwkunde dure wo-studies*

In het wo heeft ruim tweederde van de eerstejaars vwo als vooropleiding. In tegenstelling tot de hbo'ers moeten zij het volledige studieprogramma afleggen, omdat ze geen vrijstellingen kunnen krijgen. Bij de studies met een nominale duur van 4 jaar lopen de slagingspercentages van vwo'ers na 6 jaar uiteen van 42 procent voor de studenten in de richting *taalwetenschappen, geschiedenis en kunst* tot 68 procent voor studies op het gebied van *onderwijs*.

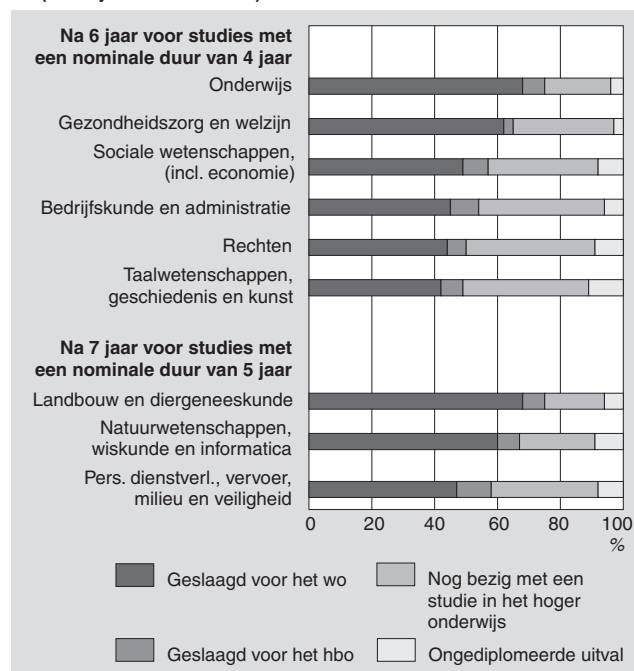
Bij de studies met een nominale duur van 5 jaar is bij *techniek, industrie en bouwkunde* na 7 jaar minder dan de helft geslaagd voor het doctoraal- of masterdiploma. Daarentegen heeft bij de studierichting *landbouw en diergeneeskunde* na 7 jaar tweederde van de vwo'ers een diploma op zak.

Daar de uitval in het wo betrekkelijk laag is, staat bij de studies met een nominale duur van 4 jaar na 6 jaar nog bijna 40 procent van de studenten ingeschreven. Bij de studies met een nominale duur van 5 jaar is dat na 7 jaar bijna 30 procent. Per studierichting zijn er echter grote verschillen. Bij studies met een nominale duur van 4 jaar lijken bij het nieuwe systeem met name studenten bij *taalwetenschappen, geschiedenis en kunst, rechten en bedrijfskunde en administratie* in de toekomst dieper in de buidel te moeten tasten. Bij de studies met een nominale duur van 5 jaar geldt dit voor studenten met een studie op het gebied van *techniek, industrie of bouwkunde*.

3.8 *Niet-westerse allochtonen doen langer over het hbo*

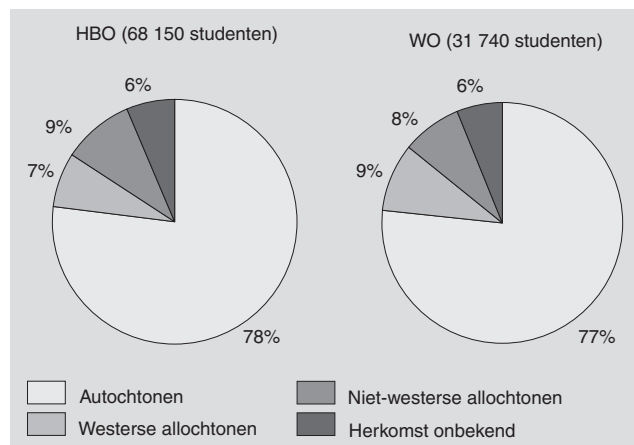
Bijna een kwart van de studenten in het hbo en wo is allochtoon. Van een deel van hen is onbekend of ze tot de westerse of niet-westerse allochtonen behoren. In het hoger onderwijs wijkt het studierendement van de allochto-

8. Rendement van vwo'ers in het voltijd wo, naar studierichting (eerstejaars 1998 en 1999)

nen duidelijk af van dat van de autochtonen. Zo is in het hbo na 5 jaar 60 procent van de autochtone studenten geslaagd. Bij de westerse allochtonen is dit de helft en bij de niet-westerse allochtonen iets minder dan 40 procent.

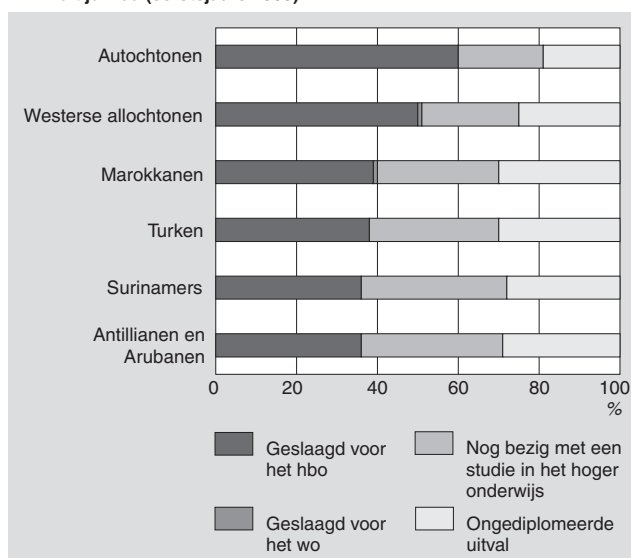
9. Studenten in het hoger onderwijs, naar herkomstgroepering (eerstejaars 1999)

Ondanks het feit dat veel allochtonen het hoger onderwijs voortijdig verlaten, heeft deze groep ook relatief nog de meeste ingeschrevenen na 5 jaar studie. Met de komst van het nieuwe studiefinancieringsmodel zullen in het hbo vooral studenten met een Antilliaanse, Arubaanse of Surinaamse afkomst efficiënter met hun studieduur om moeten gaan om een veelvoud van het collegegeld te vermijden.

Niet alleen bij de autochtonen, maar ook bij de allochtonen behalen vrouwen aanzienlijk betere studieresultaten dan de mannen. Vooral bij Turkse studenten is dit verschil vrij groot. Na 5 jaar heeft 57 procent van de Turkse vrouwen

10. Rendement van de grootste herkomstgroeperingen na 5 jaar voltijd hbo (eerstejaars 1999)

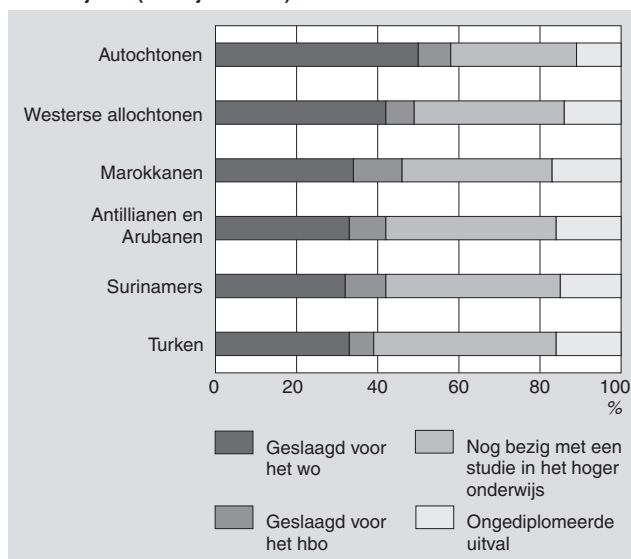
een hbo-diploma op zak. Van de Turkse mannen is dit slechts 37 procent.

3.9 Dreigend tekort aan leerrechten in het wo voor Turken en Surinamers

In het wo is van de autochtone studenten na 6 jaar de helft voor een doctoraal- of masterdiploma geslaagd. Van de westerse allochtone studenten is dit ruim 40 procent en van de niet-westerse allochtonen eenderde. Zoals eerder vermeld, heeft een klein deel van de studenten een overstap gemaakt naar het hbo en daar een diploma behaald. Dit geldt met name voor studenten van Marokkaanse afkomst.

Ongeacht de herkomstgroepering heeft echter een groot deel van de studenten na 6 jaar nog geen wo- of hbo-diploma op zak. Bij de studenten van Turkse of Surinaamse af-

11. Rendement van de grootste herkomstgroeperingen na 6 jaar voltijd wo (eerstejaars 1999)

komst is het aantal studenten dat na 6 jaar nog bezig is met de studie zelfs groter dan het aantal geslaagden. De invoering van het stelsel met leerrechten kan voor deze categorieën dan ook problemen opleveren. Dit geldt vooral voor mannen. Evenals in het hbo is het studierendement van vrouwen in het wo namelijk veel beter dan dat van hun mannelijke studiegenoten.

Begrippen

Studierichting

De indeling van de studierichtingen is gebaseerd op de International Standard Classification of Education (ISCED) van de Unesco. In dit artikel is bij het hbo meestal volstaan met de acht hoofdgroepen van deze classificatie. Bij het wo is de hoofdgroep *sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten* telkens uitgesplitst in drie subgroepen, omdat meer dan de helft van de eerstejaarsstudenten zich inschrijft voor een studie die onder deze hoofdgroep valt. Bij alle indelingen gaat het steeds om een clustering van stu-

dies die qua inhoud in het onderwijs nauw aan elkaar verwant zijn.

Herkomstgroepering

Dit kenmerk geeft weer met welk land een persoon een feitelijke verwantschap heeft, gegeven het geboorteland van de ouders of van zich zelf. Tot de autochtonen behoren alle in Nederland woonachtige personen van wie beide ouders in Nederland geboren zijn. Tot de allochtonen behoren alle in Nederland woonachtige personen die minstens één in het buitenland geboren ouder hebben. Tot de westerse allochtonen behoren degenen die afkomstig zijn uit Europa (exclusief Turkije), Noord-Amerika, Japan, Oceanië en Indonesië. Tot de niet-westerse allochtonen behoren degenen die afkomstig zijn uit Afrika, Azië (exclusief Japan en Indonesië), Zuid-Amerika en Turkije.

Literatuur

Ministerie van OCW, Leerrechten; www.minocw.nl/ho.